בעל שם טוב על התורה — האזינו

האזינו השמים ואדברה וגו' שחת לו וגו'. ובפירוש רש"י, כתרגומו חבילו להון וכו', שמעתי ממורי בשם הרמב"ן, כי החטא והעונש באין כאחד:(צפנת פענח לפ' יתרו דס"ד ע"א)

שמעתי ממנו משל, למלך שנהג לכנוס בין עניים לפקח בעסקם, ואחד היה משיב תמיד, כל מה שאדם עושה בין טוב ובין רע הכל עושה לעצמו, וחרה למלך על שאינו מחזיק לו טובה ומשיב לו כך, וציוה לעשות תרנגול מפוטם בסם המות ונתן לו, והשיב גם כן כך, ולקח העני זה התרנגול לביתו שהיה בקצה העיר, והצניעו, לימים בא בן המלך עיף ויגע מצידת חיה ועוף, וביקש מעני זה שבא אצלו, ליתן לו שום דבר מאכל, ונתן לו תרנגול זה לאכול, וכשרצה לאכול אמרו הרופאים שעמו בדוק תחלה, ובדק ונמצא סם המות, ובא הדבר לפני המלך, והתנצל העני שהוא ממנו, ואז הודה המלך שהאמת אתו, והמוסר היוצא מזה וכו' ודפח"ח:(תוי"י בסופו דר"ח ע"ג)

ראו עתה כי אני אני הוא וגו'. זה מבואר היטב לעיל בפ' וילך בסוף הגה ג', ובפ' בראשית הגה י"ד:

אני אמית ואחיה וגו'. ורבותינו ז"ל אמרו (פסחים דס"ח ע"א) מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה, שמעתי ממורי דיש בכתבי שאלות ותשובות של הרמב"ם, ששאלו ממדינה אחת אל הרמב"ם, וחתמו על שאלה זו כמספר ע' אלף, ילמדנו רבינו, מאחר שאין תחיית המתים מפורש בתורה רק [שדרשו כן] בש"ס, אם כן גם לנו יש לדרוש ולהוכיח איפכא וכו', והרמב"ם לא רצה להשיב בעצמו, וציוה לתלמידו מהר"י אבן תבון לכתוב תשובתם, ותוכן ענין תשובתם הוא זה:

אבאר לכם, מאחר שנמשך לכם ספק זה, אם כן אין נשמתכם נמשך מבני אברהם יצחק ויעקב, רק מאנשי סדום ועמורה וכו', כי יש נשמות הנמשכים משמים וארץ ושבעה כוכבי לכת וכיוצא וכו':

והנה יש לשאול על עיקר הבריאה, הא כל מעשה בריאת עולם לצביונן נבראו, כדרשת חכמינו ז"ל (חולין ד"ס ע"א) [שהובא ברש"י] בפסוק ויעש אלהים, ואם כן מה טעם לא רצה ארץ להיות בחינת שמים, וצריך לומר שלא ניתן דעת זה לארץ, שידע בחינת שמים וזכותו, שיתאוה להיות בבחינת שמים, והטעם, כי גם בחינת ארץ צריך להיות בעולם, וכיוצא בזה בכל הנבראים, וזה שאמרו בצביונן נבראו, וגם בבחינת אדם צריך שיהיו כת רשעים וכת בינונים וכת צדיקים, כי יתרון האור מן החושך, עיין מזה במקום אחר, ורצה לומר שנמשך תועלת מהחושך, שממעשה הרשעים נודע מעלת הצדיקים, וכל אחד מהם נבראו לצביונם ורצונם, וכי תימא אם כן תקשה לכם קושיית הבחירה עם הידיעה, הנה מאחר שאתם כופרים בדרשת חכמינו ז"ל, אם כן איך אתם משיגים ביאור קושיא זו:

והנה נפש האדם הוא דם הנעשה מברירת המאכלים, ויש כמה מיני בירור, בתחלה על ידי שזורקת המרה טפה במאכל שבתוך מעיו לברר הגס והעב, ונעשה צואה ויוצא לחוץ, בירור ב' יוצא למי רגלים, בירור ג' נעשה זיעה, בירור ד' נעשה שערות וצפרנים, בירור ה' הדם נבלע בכבד ובטחול וכו', ומבחר הדם נכנס בלב ואחר כך במוח, ומזה נעשה השכל והדעת, ומדבריכם שנראה שאתם כופרים בדברי חז"ל, אם כן נראה שלא נזהרתם מאכילות איסור ודברים טמאים, והשכל והדעת

שלכם נמשך להכריע אל הטומאה, כי ממנו נעשה, ואם כן איך תוכלו להכריע בשכל שלכם נגד רבותינו חכמי התלמוד אשר רוחב לבם היה רחבה מני ים, ותדעו נאמנה מאחר שירדתם לספק זה וכפירה זאת, תדעו שהפרעניות קרובה להם, וכך עלתה להם, שבא עליהם מלך אחד והרגם והשמידם, ורצו להשתמד ולא קבלו אותם, מאחר שכפרו בתחיית המ(ת)ים, והאומות מאמינים גם כן בסוד הגלגול ותחייה, כמו שכתוב הפילוסוף וכו', ומעט מזעיר נמלטו להרמב"ם וחזרו בתשובה: (צפנת פענח דס"ד ע"א)

שמעתי מאא"ז זלה"ה על מדינה אחת, ששאלו במכתב להרמב"ם ז"ל על תחיית המתים, לומר להם מן התורה, ומה שדרשו חכמינו ז"ל בגמרא מן הפסוקים, אמרו שיש לדורשם באופן אחר, ולא רצה להשיבם הוא בעצמו דבר, אך אמר לתלמידו ר' שמואל אבן תבון שישיבם, וזה תוכן דבריו בקיצור נמרץ על פי חכמת הטבע:

כי מכל מיני מאכל ומשקה נעשה דם, ומהדם יורד אל הכבד, ומהכבד עולה הברירות אל הלב, ומהלב יורד המובחר והדק אל המוח, ושם שורה השכל והחיות של האדם, ומי ששומר עצמו ממאכלות המותרות, והאסור והטמא, נעשו דמיו צלולין וטהורין, ויש לו לב טהור, והמוח והחיות שלו הוא חיות טהורה, להשיג אמיתית החיות שהוא אלהות של כל העולמות המחיה את כולם, ומי ששומר את עצמו יותר, ומקדש את אכילתו על פי דרכי ה' ותורתו, נעשה מזה בנין אב, והוא השכל לכל רמ"ח אבריו, ומתקדשים ומתטהרים, וכן להיפך ח"ו נעשה בנין אב שכל עכור ומעופש בדיעות זרות, וחיות שלו נעשה בחינת מת, והוא אבי אבות הטומאה לכולם, ורמ"ח אבריו נטמאים, וטמא טמא יקרא לכל דבר, ונעלם ממנו אמיתות החיות שהוא אלהות של כל העולמות, ונטמא, ונופל לדעות זרות ואלהים אחרים, הם אלילים אלמים מתים, וזבחי מתים יקראו להם, לכן התנאים והאמוראים ובעלי המדות וחכמי המשנה, הם שמרו נפשן שלא יתגאלו בפת בג המלך הזקן וביין משתיו, ולכן האירו אור שכלם, והיה שורה עליהם רוח הקודש לפרש כל מאמר סתום בדת תורתינו הקדושה, כי שרתה עליהם כח אלוהי אשר הוא יתברך שמו ואורייתא כלא חד (עיין הלשון בזוה"ק פ' אחרי דע"ג ע"א), ואור נשמתם גם כן הוא חוט המשולש אשר לא ינתק לעולם ולעולמי עולמים:

אבל אנשים הללו בוודאי טמאים, ונטמא דמם, ומשם לבם ומוחם שלהם נתטמטם, במאכלות האסורות והטמאים, ולכך החיות שלהם נוטה למינות ואפיקורסות, ולא יוכלו לקבל מתיקות נופת צוף דברי מאמר חכמינו, הבנויים על פי שכל אלהי עולם ומלך עליון, והואיל והעיזו פניהם ויצאו לחוץ, פתאום יבא עליהם הכורת, וכרות יכרתו אותם וכל אשר להם, וכך עלתה להם, כי לא היו ימים מועטים, עד אשר בא עליהם מלך גדול, והרג אותם וביזזו כל אשר להם, עד כאן תוכן דבריו: (דגל מחנה אפרים פ' עקב)

שמעתי ממורי זלה"ה בשם כתבי הרמב"ם, שהשיב תשובה למדינה אחת שכפרו בתחיית המתים, ותשובתו נצחת להם כי השכל נעשה מברירות הדם וכו':(צפנת פענח דצ"ו ע"ד)

סליק פרשת האזינו בס"ד